

Kaksikielisyyden edistämisen työkalupakki koulutusohjelmille ja tiedekunnille

Sisällys

1. Taustaa.....	2
2. Ruotsinkielisen opetuksen resurssit.....	2
3. Ruotsin kielen taitoisten opiskelijoiden määrän varmistaminen opiskelijavalintojen kautta.....	3
Hakukohteet/kiintiöt	3
Tieto opetuskielestä Opintopolussa	3
4. Opetussuunnitelmassa huomioitavat seikat	3
Kaksikielisyys on kaikkia opiskelijoita varten	4
Tvex –Kaksikieliset tutkinnot.....	4
5. Opetuksen suunnittelun lähtökohtia	4
Pohdittavaksi	5
6. Tarkistuslistat opettajille, koulutusohjelmille ja dekanaatille	5
Opettaja osallistavan monikielisyyden mahdollistajana – tarkistuslista	5
Koulutusohjelman johtoryhmän tarkistuslista.....	6
Dekanaatin tarkistuslista	7

1. Taustaa

Lähtökohtana on Helsingin yliopiston koulutusvastuu: tehtävänä on kouluttaa ruotsin kielen taitoisia asiantuntijoita työelämän tarpeisiin. Erityisen tärkeänä koulutusvastuu painottuu aloilla, jotka antavat ammatillisen pätevyyden (esim. opettajankoulutus) sekä aloilla, joissa HY ainoana (kaksikielisenä) yliopistona kouluttaa kyseiselle alalle. ”Yliopisto näyttää mallia elävästä monikielisuudesta” (Helsingin yliopiston strategia 2021-2030).

Vastuun toteutumista tulee arvioida opiskelijälähtöisesti. Sitä voidaan mitata määrällisesti (Kuinka monta ruotsin kielen taitoista asiantuntijaa koulutamme?) sekä laadullisesti (Mitkä edellytykset tarjoamme opiskelijoille työskennellä ruotsin kielellä omalla alallaan?). Etenkin laadullisesti katsottuna koulutusvastuun toteuttamisessa on monissa tiedekunnissa parantamisen varaa (Kandipalaute 2018).

Tämän työkalupakin tavoitteena on tarjota koulutusohjelmille ja tiedekunnille käytännön apua opetussuunnitelmatyöhön. Ruotsinkielisen opetuksen ja sisällöllisen tuen tarve vaihtelee eri alojen ja koulutusvastuiden välillä. **Työkalupakki on suunnattu erityisesti sellaisille kotimaiskielisille koulutusohjelmille, joissa ruotsinkielistä opetustarjontaa on verrattain vähän ja joissa opiskelijoiden edellytyksiä työskennellä ruotsiksi omalla alallaan on syytä parantaa. Esitetyt esimerkit ovat siis eräänlainen minimitaso, jota koulutusohjelmissa tulisi tavoitella.** Alla on eritelty aihepiireittäin koulutuksen suunnittelun ja toteuttamisen esimerkkejä, joilla voi vaikuttaa opiskelijan edellytyksiin työskennellä ruotsiksi omalla alallaan.

Tämä dokumentti sisältää myös tarkistuslistat koulutusohjelmien johtoryhmille, dekaaneille ja opettajille. Työkalupakki on kirjoitettu pääasiassa kandidaatinohjelmien näkökulmasta, mutta sitä voidaan soveltuvin osin käyttää myös maisteri- ja lisensiaattiohjelmien suunnittelussa.

2. Ruotsinkielisen opetuksen resurssit

Opetussuunnitelma, opetusohjelma, rekrytointi, työaikasuunnittelu

- Ensi kädessä tulee varmistaa, että ruotsinkielisiin opetustehtäviin palkatut henkilöt opettavat ruotsiksi (HY:n johtosääntö 51§).
- Voisiko tiedekunnan muuta kielitaitoista opetushenkilöstöä hyödyntää ruotsinkieliseen opetukseen? Tällä tavalla ruotsinkielisen opetuksen määrää voi lisätä ja sisällöllisesti laajentaa nykyresurssien puitteissa. Tämän voi toteuttaa vaikka niin, että muuhun kuin ruotsinkieliseen tehtävään palkattu henkilö tarjoaa jonkin kurssin vuorovuosin ruotsiksi/muulla kielellä (huomioitava työsuunnitelmissa).
- Ruotsinkielisen opetuksen resursoinnin arvioiminen: onko resurssi riittävä, vastataanko sillä opiskelijoiden tarpeisiin ja onko resurssi sisällöllisesti järkevästi kohdennettu?

3. Ruotsin kielen taitoisten opiskelijoiden määrän varmistaminen opiskelijavalintojen kautta

Opiskelijavalinnat

Hakukohteet/kiintiöt

Yksi tapa tavoitella koulutusvastuun toteuttamista on varmistaa ruotsin kielen taitoisten hakijoiden pääsy koulutukseen esimerkiksi oman hakukohteen tai kiintiön avulla. Näin tehdään mm. oikeustieteen, maantieteen ja biologian kandiohjelmissa.

Tieto opetuskielestä Opintopolussa

On tärkeää, että jo Opintopolussa kerrotaan koulutusohjelmassa käytettävistä kielistä, näin parannetaan opiskelijoiden mahdollisuuksia valmistautua tuleviin opintoihin. Suomenkielisten opiskelijoiden kynnystä osallistua ruotsinkieliseen opetukseen voi madaltaa sillä, että Opintopolussa kerrotaan, että koulutusohjelmassa kursseja suoritetaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi ja, että opetuskieli ja suorituskielet voivat olla eri, esimerkiksi niin, että opetus annetaan ruotsiksi mutta opiskelija suorittaa tentin suomeksi.

4. Opetussuunnitelmassa huomioitavat seikat

Opetussuunnitelma, opetusohjelma

Ruotsin kielen taito tai kiinnostus kieltä kohtaan ei itsessään takaa valmiuksia työskennellä omalla alalla ruotsiksi. Edellytysten toteuttamiseksi tulisi opiskelijoille tarjota ruotsinkielisiä sisältöjä opintojen eri vaiheissa sekä mahdollisuuksia harjaannuttaa omaan alaan liittyvää kielitaitoaan.

Jotta opiskelija valmistuttuaan voi työskennellä ruotsiksi tulee hänen voida lukea, kirjoittaa ja suullisesti kommunikoida ruotsiksi sekä tuntea oman alansa keskeinen sanasto ruotsiksi.

Opetussuunnitelmaa laatiessa tulisi määritellä vaatimustaso ja suunnitelma – miten koulutusohjelmassa annetaan opiskelijalle hyvät edellytykset työskennellä ruotsiksi omalla alallaan? Suunnitelmaa laatiessa huomioitavat seikat:

- Mitkä keskeiset sisällöt annetaan ruotsiksi? Miten ne opetetaan osallistavasti niin että kieli harjaantuu?
- Miten ruotsinkielisen opetuksen sijoittelu huomioidaan opetusohjelmassa ja opetussuunnitelmassa?
- Opetuskieltä voi vuosittain vaihdella niin että jokin sisältö tarjotaan ruotsiksi, vaikka joka toinen vuosi, jos se kurssin sisällön ja sijoittelun kannalta on tarkoituksenmukaista.
- Suomenkielisillä kursseilla voi tarjota ryhmätyöskentelymahdollisuuksia ruotsiksi/kaksikielisesti.
- Opiskelijoille tarjotaan mahdollisuuksia suorittaa harjoittelu ruotsin- tai kaksikielisessä ympäristössä.

Kaksikielisyys on kaikkia opiskelijoita varten

Ruotsinkielinen opetus ei ole vain ruotsinkielisiä opiskelijoita varten. Myös muun äidinkielen omaavat voivat kehittyä ruotsin kielen taitoisiksi asiantuntijoiksi opintojensa aikana, jos heille tarjotaan siihen mahdollisuus ruotsinkielisten sisältöjen ja oppimisympäristöjen kautta.

- Miten koulutusohjelmassa rohkaistaan suomenkielisiä opiskelemaan myös ruotsiksi?
- Integroitu kieli- ja substanssiopetus on hyvä tapa edistää kaikkien opiskelijoiden kaksikielisyyttä/toisen kotimaisen kielen harjaantumista. Kursseista on hyviä kokemuksia Kumpulassa ja Viikissä. Kielikeskuksen opettajat toimivat substanssiopettajan työparina ja tarjoavat tukea kielisyyteen liittyvissä kysymyksissä.

Tvex –Kaksikieliset tutkinnot

Kaksikieliset tutkinnot ovat hyvä tapa edistää niin suomen- kuin ruotsinkielisten opiskelijoiden toisen kotimaisen kielen taitoa ja parantaa opiskelijoiden edellytyksiä erottua työmarkkinoilla. Suurin osa Tvex-opiskelijoista ovat suomenkielisiä, joten kasvupotentiaali on suuri.

5. Opetuksen suunnittelun lähtökohtia

Opetussuunnitelma, opetusohjelma

- On suositeltavaa, että perusopintojen kursseilla keskeiset sisällöt/terminologia ja vähintään yksi luento annetaan ruotsiksi (koskee ohjelmia, joissa ei muuten opeteta ruotsiksi).
- Ruotsinkielisiä kursseja/sisältöjä voi tarjota kaikille opiskelijoille pakollisina. Näin vältetään liian pienien ryhmävolyymien ongelma.
- Ryhmäopetus ja -työskentely suunnitellaan monikieliseksi (joko erilliset ruotsinkieliset ryhmät tai monikieliset ryhmät kaikille).
- Monikieliset esitykset luennoilla (esitys ja puhe eri kielillä, avaintermi ruotsiksi jne.)
- Kursseihin voi sisällyttää ruotsinkielisiä vierailijaluentoja /ekskursioita. Tällaisiin tarkoituksiin tiedekunnat ovat varanneet kaksikielisyysrahaa.
- Kaksikielisiä kursseja voi järjestää parityöskentelynä esimerkiksi niin, että erikieliset opettajat opettavat omalla äidinkielellään. Näin sekä suomen-, että ruotsinkieliset opiskelijat harjaannuttavat toisen kotimaisen kielen kielitaitoaan.
- Ruotsinkielisiä pidemmälle edenneitä opiskelijoita voi hyödyntää tuutoriopettajina kursseilla.
- Opiskelijalla on oikeus käyttää opintosuorituksissa suomen tai ruotsin kieltä sekä saada kirjallisten kuulustelujen tehtävät, ja opintoihin sisältyvät muut tehtävät ilmoittamallaan kielellä, suomeksi tai ruotsiksi, ellei kuulusteltavan aineen laatu tai

opetuksen luonne edellyttä muuta (tutkinto- ja oikeusturvajohtosääntö 32§).
Tiedekunnan vastuulla on huolehtia tehtävien kääntämistyön järjestämisestä.

Pohdittavaksi

- Mitä yllä olevia esimerkkejä hyödyntäen voisi koulutusohjelmasi lisätä ruotsinkielistä kurssitarjontaa 10 op?
- Voisiko Tvex tarjota mahdollisuuksia kaksikielisyyden edistämiseen omassa koulutusohjelmassasi? Mitä sen toteuttaminen vaatisi?
- Mitkä ruotsiksi tarjottavat sisällöt/toteutustavat ovat niin mielenkiintoisia, että ne voivat houkutella opiskelijoita yli kielirajojen?
- Miten muunkielisiä opiskelijoita kannustetaan osallistumaan ruotsinkielisille kursseille?

6. Tarkistuslistat opettajille, koulutusohjelmille ja dekaaneille

Opettaja osallistavan monikielisyyden mahdollistajana – tarkistuslista

- Kartoita kurssin alussa opiskelijoiden kielelliset lähtökohdat ja osoita, että haluat luoda turvallisen oppimisympäristön myös niille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin kurssin opetuskieli. Kannustus oman kielen käyttöön on ensisijaisen tärkeää. Kun opetuksesi on kaksikielinen, edistät myös suomenkielisten ruotsin kielen ymmärrystä ja kannustat heitä keskustelemaan myös ruotsiksi.
- Lähtökohtana tulisi olla, että perusopintojen kursseilla keskeinen materiaali ja vähintään yksi luento annetaan (myös) ruotsiksi.
- Voit suunnitella kurssiesi ryhmäopetuksen ja -työskentelyn monikieliseksi joko niin, että tarjolla on erillinen ruotsinkielinen ryhmä tai niin, että kaikki ryhmät työskentelevät monikielisesti. Opettajana sinun tulee vastata siitä, että ryhmittäminen toimii myös kielellisestä näkökulmasta.
- Suunnittele opetuksesi monikieliseksi (esimerkiksi esitys ja puhe eri kielillä tai ainakin avaintermit ruotsiksi).
- Kurssiisi voit sisällyttää ruotsinkielisiä vierailijaluentoja /ekskursioita. Tällaisiin tarkoituksiin tiedekunnat ovat varanneet kaksikielisyysrahaa. Lisätietoja saat kaksikielisyystä vastaavalta (vara)dekaanilta.
- Voit järjestää kaksikielisen kurssin yhdessä suomen-/ruotsinkielisen kollegasi kanssa niin että molemmat opettavat omalla äidinkielellään. Näin sekä suomen- että ruotsinkieliset opiskelijat harjaannuttavat toisen kotimaisen kielen kielitaitoaan ja kollegasi kanssa pystytte tukemaan toisianne opetustyössä.
- Terminologialistat ovat hyvä työkalu ja edellytys sille, että opiskelija saa hyvät lähtökohdat oman alansa työstimiseen myös ruotsiksi.
- Aktivoiva ja opiskelijalähtöinen opetus on edellytys myös kielellisen asiantuntijuuden kehittämisessä. Tarjoa kursseillasi opiskelijoille mahdollisuuksia puhua, kirjoittaa ja lukea eri kielillä, myös ruotsiksi.
- Muista, että kotimaaiskielisissä ohjelmissa opiskelijalla on aina oikeus käyttää opintosuorituksissa suomen tai ruotsin kieltä sekä saada kirjallisten kuulustelujen

tehtävät ja opintoihin sisältyvät muut tehtävät ilmoittamallaan kielellä, suomeksi tai ruotsiksi, ellei kuulusteltavan aineen laatu tai opetuksen luonne edellytä muuta (tutkinto- ja oikeusturvajohtosääntö 32§). Tiedekunnan vastuulla on huolehtia tehtävien kääntämistyön järjestämisestä.

Koulutusohjelman johtoryhmän tarkistuslista

Opetussuunnitelma, opetusohjelma

Koulutusohjelman johtoryhmän tehtävänä on huolehtia ruotsinkielisen opetuksen organisoinnista koulutusohjelmassa (RP 102/2016).

Opetussuunnitelmaa ja opetusohjelmaa laadittaessa määritellään vaatimustaso ja suunnitelma – miten koulutusohjelmassa annetaan opiskelijalle hyvät edellytykset työskennellä ruotsiksi omalla alallaan? Suunnitelmaa laadittaessa huomioitavat seikat:

- Mitkä keskeiset sisällöt annetaan ruotsiksi? Miten ne opetetaan osallistavasti niin että kieli harjaantuu?
- Miten ruotsinkielisen opetuksen asettelu huomioidaan opetussuunnitelmassa ja opetusohjelmassa?
- Opetuskieltä voi vuosittain vaihdella niin että jokin sisältö tarjotaan ruotsiksi, vaikka joka toinen vuosi, jos se kurssin sisällön ja asettelun kannalta on tarkoituksenmukaista.
- On suositeltavaa, että perusopintojen kursseilla keskeiset sisällöt/terminologia ja vähintään yksi luento annetaan ruotsiksi (koskee ohjelmia, joissa ei muuten opeteta ruotsiksi).
- Ruotsinkielisiä pidemmälle edenneitä opiskelijoita voi hyödyntää tuutoriopettajina kursseilla.
- Ruotsinkielisiä kursseja/sisältöjä voi tarjota kaikille (myös suomenkielisille) opiskelijoille pakollisina. Näin vältetään liian pienien ryhmävolyymien ongelmalta.
- Ryhmäopetus ja -työskentely suunnitellaan monikieliseksi (joko erilliset ruotsinkieliset ryhmät tai monikieliset ryhmät kaikille).
- Kursseihin voi sisällyttää ruotsinkielisiä vierailijaluentoja /ekskursioita. Tällaisiin tarkoituksiin tiedekunnat ovat varanneet kaksikielisyysrahaa (normaalin ruotsinkielisen opetuksen ja tuntiopetuksen lisäksi).
- Opettajat kannustavat jokaisen kurssin alussa opiskelijoita käyttämään kurssilla haluamaansa kieltä.
- Olisi suositeltavaa, että kaksikielisyydestä vastaavan varadekaanin ohella tiedekunnassa/koulutusohjelmassa olisi toinen henkilö, joka vastaa koulutusohjelman ruotsinkielisestä opetuksesta. Sovi tällaisesta järjestelystä yhdessä tiedekuntasi kaksikielisyydestä vastaavan varadekaanin ja tehtävään valittavan kanssa.

Dekanaatin tarkistuslista

- Ruotsinkielisen opetuksen resursoinnin arvioiminen: onko resurssi riittävä, vastataanko sillä opiskelijoiden tarpeisiin ja onko resurssi sisällöllisesti järkevästi kohdennettu?
- Varmista, että ruotsinkielisiin opetustehtäviin palkatut opettavat ruotsiksi (HY:n johtosääntö 51§).
- Voiko tiedekunnan muuta kielitaitoista opetushenkilöstöä hyödyntää ruotsinkieliseen opetukseen? Tällä tavalla ruotsinkielisen opetuksen määrää voi lisätä ja sisällöllisesti laajentaa nykyresurssien puitteissa. Tämän voi toteuttaa vaikka niin, että muuhun kuin ruotsinkieliseen tehtävään palkattu henkilö tarjoaa jonkin kurssin vuorovuosin ruotsiksi/muulla kielellä (huomioitava työsuunnitelmissa).
- Miten varmistutaan ruotsin kielen taitoisten riittävästä määrästä? (esim. opiskelijavalinnat, Tvex)
- Opetussuunnitelmaa laatiessa määritellään vaatimustaso – miten annetaan opiskelijalle hyvät edellytykset työskennellä ruotsiksi omalla alallaan?
- Varmista, että tiedekunta varaa kaksikielisyyden kehittämiseen rahaa omassa budjetissaan normaalin ruotsinkielisen opetuksen ja tuntiopetuksen lisäksi (esim. tunti- ja ryhmäopetuksen sekä vierailijaluentojen mahdollistamiseen).
- Olisi suositeltavaa, että kaksikielisyydestä vastaavan varadekaanin ohella tiedekunnassa/koulutusohjelmassa olisi toinen henkilö, joka vastaa koulutusohjelman ruotsinkielisestä opetuksesta. Sovi tällaisesta järjestelystä yhdessä koulutusohjelman johtajan ja tehtävään valittavan kanssa.

Jos kaipaat lisätietoja yllä esitetyistä toimintatavoista tai muuta tukea koulutusohjelmasi kaksikielisyyden edistämiseen, ota rohkeasti yhteyttä! svenska-arenden@helsinki.fi